

СУЧАСНЕ ОСМИСЛЕННЯ СКЛАДОВИХ КОМПОНЕНТІВ МОТИВАЦІЇ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

THE CONTEMPORARY POINT OF VIEW ON THE MOTIVATION COMPONENTS AND WAYS OF MOTIVATION ENHANCEMENT IN THE FOREIGN LANGUAGE LEARNING PROCESS

У статті розглядаються та аналізуються елементи внутрішньої та зовнішньої мотивації учнів при вивченні іноземної мови. На основі застосування загальнонаукових (аналіз, синтез, узагальнення, систематизація) та конкретно-наукових (порівняльно-зіставний аналіз) методів дослідження розкрито сучасні способи підвищення мотивації в процесі навчання іноземних мов, в першу чергу ті, що пов'язані з розвитком новітніх інформаційних технологій. Сфокусовано увагу на визначальній ролі вчителя у створенні умов для позитивного ставлення дітей до вивчення іноземної мови. Питання підвищення мотивації навчання іноземних мов розглядалося такими науковцями, як К. Вільямс, К. Калман, С. Астуті, А. Сурані, О. Панфілов та ін.

Було доведено безпосередній зв'язок між особистісними якостями вчителя та рівнем вмотивованості учнів. Дослідження показують, що учні схильні показувати більшу мотивацію з вчителями, які їм подобаються. Поведінка учнів у процесі вивчення іноземної мови значною мірою залежить від поведінки та харизматичності вчителя.

Встановлено, що складовими підвищення мотивації у процесі навчання іноземної мови є учень, вчитель, навчальний матеріал, навчальний процес та навчальне середовище.

Варто зазначити, що сучасні інформаційні технології можна успішно застосовувати для підвищення мотивації учнів у процесі навчання іноземних мов. Слід наголосити, що перспективними напрямками розвитку навчальної мотивації є застосування соціальних мереж, комп'ютерних додатків та ресурсів, комп'ютерних ігор, методів командної роботи, проєктної діяльності та ін. Практична мета застосування комп'ютерних ігор у процесі навчання іноземних мов полягає у створенні позитивного ставлення до невдач та помилок замість зневірення через них.

Було встановлено, що впевненість учнів у собі суттєво впливає на рівень їхніх досягнень. Впевненість у собі можливо підвищувати через підтвердження чітких та досяжних навчальних цілей, встановлення відповідних до можливостей учня навчальних завдань, розділення складних задач на невеликі кроки. Мотивація вважається змінним поняттям, а отже, учні не зв'язані теперішнім станом речей і здатні до позитивних змін.

Ключові слова: мотивація навчальної діяльності, стимулювання інтересу, інновації у навчанні іноземних мов, внутрішня мотивація, зовнішня мотивація, контекст, середовище, інформаційні комунікаційні технології,

соціальні медіа, комп'ютерні програми та онлайн ресурси, командна робота, проєкти.

The article highlights the elements of intrinsic and extrinsic foreign language learning motivation. The research is based on the application of the general scientific (analysis, synthesis, generalization, systematization) and specifically scientific (comparative analysis) research methods. The attention is focused on the up-to-date ways of the learning motivation enhancement by means of information computer technologies. The emphasis is also put to the teacher's role in the positive classroom atmosphere achievement which aims at the learners' motivation and positive attitude towards the foreign language acquisition process development. The problem of the foreign language learning motivation enhancement was considered by such scientists as K. Williams, C. Kalman, Sri. Astuti, A. Suryani, O. Panfilov and many others.

The deep connection between the teacher's personal characteristics and behaviour and the learners' motivation level is proved. It is established that learners tend to show better motivation with the teachers they like. The foreign language learners' behaviour very strongly depends on charismatic teachers' own behaviour. The ingredients of the learning motivation enhancement context are the learner, the teacher, the content, the process and the environment.

Modern information technologies can be successfully used as a means of the foreign language learning motivation enhancement. It is emphasized that the prospective fields of motivation development are social media, computer applications and resources, computer games, team work, project activities and many others. The practical aim of computer games applied to the foreign language learning process lies in achieving the positive attitude towards failures and mistakes instead of dramatizing them. Competitiveness which is one of the features of computer games can also be used as a motivating factor.

It is proved that learners' self-confidence plays the dramatic part in their achievements. Self-confidence could be elevated through confirming the clarity and attainability of learning goals, setting the learning tasks appropriate for the learners' abilities, dividing the complicated goals into smaller steps. Motivation is considered to be a non-static notion, which means the learners are not bound to their present selves and the changes are possible.

Key words: learning motivation, interest stimulation, innovative technologies in foreign language learning, intrinsic motivation, extrinsic motivation, context, environment, ICT, social media, computer programs and online resources, team work, projects.

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/75.62>

Ткаченко О.М.,
аспірантка

Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Розгляд людини як суб'єкта суспільних відносин, розвиток наук про освіту, управління, виховання, вирішення проблем зв'язку біологічного і соціального у структурі особистості, впливу різних сторін суспільної практики на розвиток людини не може бути здійснено без розробки теорії мотивації. Мотивація виступає необхідною опосередкованою ланкою в реалізації зовнішніх, об'єктивних умов у людській діяльності, у соціальній практиці індивіда. Проблеми мотивації діяльності взагалі, і навчальної зокрема, в останні роки привертають увагу все більшої кількості дослідників – філософів, соціологів, економістів, соціальних психологів, представників інших суспільних наук.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Тема мотивації у вивченні іноземних мов та способів її покращення розглядалась такими науковцями, як К. Вільямс, К. Калман, А. Суряні, С. Астуті, О. Панфілов та багатьма іншими. Незважаючи на ґрунтовне дослідження цієї теми вищезазначеними науковцями, вона потребує подальшої розробки і вдосконалення, зважаючи на стрімкий розвиток і появу нових засобів навчання, що містять в собі невичерпний ресурс, і можуть докорінно змінити концепцію навчального процесу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогодні потребують подальшого дослідження такі питання, як засоби вдосконалення складових процесу навчання іноземних мов заради підвищення навчальної мотивації, ступінь впливу окремих видів інформаційних технологій на вмотивованість учнів у процесі вивчення іноземних мов, можливості вчителя керувати важелями власного позитивного впливу на ставлення учнів до навчання.

Мета статті. Висвітлити особливості сучасного погляду на складові компоненти мотивації та можливості її підвищення у процесі навчання іноземних мов.

Виклад основного матеріалу. Аналіз спеціальної літератури свідчить, що сьогодні існує ціла низка визначень поняття мотивації, найбільш популярними визначеннями можна вважати такі: мотивація – внутрішнє спонукання до дії, що обумовлює суб'єктивно-особистісну зацікавленість індивіда в її здійсненні, іншими словами – це сукупність внутрішніх і зовнішніх сил, що спонукають людину до пізнання, відчуття і дії [1, с. 13].

Дорнеї З. та Отто І. [6, с. 45] представили вичерпне визначення мотивації як динамічно змінюваного сукупного збудження в людині, яке ініціює, спрямовує, координує, підсилює, припиняє та оцінює когнітивні та рухові процеси, за допомогою яких визначаються і втілюються початкові бажання та прагнення, розставляються пріоритети.

Увагу, яка впродовж багатьох століть приділялася і продовжує приділятися проблемам

мотивації, можна пояснити тим, що вивчення мотивації людської діяльності пов'язано з іншими, більш загальними питаннями особистості як суб'єкта соціальної активності; детермінації і вивчення соціально-перетворюючої діяльності людини; аналізу сутності та ролі мотивів, потреб, інтересів і стимулів; формування ставлення людини до праці; стимулювання праці та ін. [1, с. 15].

Зазначимо, що у контексті освіти термін мотивація означає стимулювання бажання чогось навчитися. Коли ми в академічній школі використовуємо цей термін, ми зазвичай говоримо про стимулювання інтересу учнів до предмету, тобто про внутрішню мотивацію. Ми хочемо викликати щире захоплення предметом, відчуття його актуальності та застосовності до життя та світу, відчуття досягнення (заради нього самого) у його оволодінні та відчуття покликання до нього. Але це лише один із видів мотивації. Зовнішні мотиватори є зовнішніми для наших почуттів щодо предмета, і ми бачимо, що вони діють на наших учнів настільки сильно, що затьмарюють їхню внутрішню мотивацію. Серед найпотужніших – очікування значущих людей, таких як батьки, подружжя, роботодавці та вчителі. Хоча ми не завжди можемо впливати на зовнішні сили, ми можемо посилити внутрішню привабливість нашого предмету для учнів [11, с. 51].

Слід відзначити, що вагому роль у мотивації учнів відіграє їхній досвід навчання іноземної мови, який можна визначити як сприйняття внутрішніх когнітивних та емоційних процесів, а також зовнішніх стимулів і обставин, які учень відчуває під час вивчення іноземної мови в класі та поза ним; формується та визначається атрибутами, що випливають із минулого досвіду вивчення та використання іноземної мови, який постійно розвивається після фактичного вивчення та використання мови [5, с. 16].

Незважаючи на величезну кількість літератури про мотивацію в психології та педагогічній психології, на думку Л. Нільсон, ми знаємо про цю тему ще дуже мало. У освітньому контексті ми, здається, не знаємо, як маніпулювати людськими цінностями, ставленням і системами переконань, принаймні не так добре, як це вміють політики та рекламісти [11, с. 52].

У дослідженні, проведеному за участю десяти вчителів мови та тих, хто вивчає іноземну мову, К. Чізіер та С. Калман [4, с. 232] виявили, що між поточним і ретроспективним досвідом вивчення мови двох груп було більше подібностей, ніж відмінностей, що, можливо, вказує на те, що яскравий досвід має довгостроковий ефект.

Виходячи з результатів досліджень, надзвичайну приховану мотиваційну дію можна концептуалізувати як безумовну мотиваційну діяльність, спричинену підтримкою вчителя іноземної мови, добротою, емпатією, ентузіазмом, сумлінністю,

радістю, харизмою та зовнішнім виглядом, а також властивостями поведінки та ставлення, що викликають в учнів емоції та спонукають до звершень [8, с. 23].

Нами було доведено, що учні здатні проявляти кращу вмотивованість з вчителями, які їм подобаються. У сучасному процесі навчання акцент ролі вчителя зміщується з надання знань на керівництво самостійним навчанням [13, с. 6].

Можемо стверджувати, що поведінка студентів значною мірою залежить від власної поведінки харизматичних викладачів мови. Дослідники визначають харизматичних вчителів як вчителів, які: схильні спілкуватися тепло, люблять виклики, надихають бачення, довіряють, вкладають велику енергію, проявляють ентузіазм, рішучість, вселяють впевненість у собі, піклуються, підбадьорюють і хвилюють. Вони також розвивають турботливі, мотиваційні та довірчі стосунки. Маючи такий характер та ставлення, харизматичні вчителі здатні розвивати внутрішню мотивацію учнів. Вони можуть надихнути своїх учнів завдяки власній харизматичній поведінці та теплому спілкуванню [12, с. 74].

На уроках іноземної мови харизматичні вчителі є зразком для наслідування для своїх учнів, і вони мають високий потенціал для підвищення мотивації учнів через власну манеру спілкування. Учні можуть переймати стилі, переконання та цінності своїх викладачів. Таким чином вони можуть стати кращими розмовниками цільової мови [12, с. 73].

Відзначимо, що для підвищення мотивації за К. Вільямс необхідні п'ять ключових інгредієнтів:

1. Учень (внутрішня та зовнішня мотивація, особистісні та соціальні фактори, ієрархія потреб, фізичний та емоційний стан, увага та ефективність використання внутрішніх ресурсів, навчальні звички та таймменеджмент, особисті досягнення та прагнення до змагання);

2. Вчитель (знання предмета та рівень мотивації вчителя, його почуття гумору, висока якість викладання, залучення у класі та допомога поза класом; навички вчителя; професійна кваліфікація вчителя; правильний підбір методів оцінювання; особистісні стосунки; увага до деталей; ентузіазм);

3. Контент (навчальний контент потрібно створювати і вдосконалювати з урахуванням досягнень та успіхів учнів, варіантів їхнього вибору, креативності та критичного мислення, різноманітності, використання інформаційних комунікаційних технологій);

4. Метод/процес (позитивна соціальна взаємодія, стратегії підкріплення, спільні цілі, об'єктивні критерії, заохочення та винагорода, керована дискусія, вікторина);

5. Середовище (створення ефективного навчального середовища, емоційне навантаження, робота в команді, дистанційна робота,

структурування навчального простору, увага до особистої думки, створення особистісно-орієнтованих систем навчання) [13, с. 11].

Важливо, щоб викладачі створювали на уроці атмосферу, вільну від тривоги чи суджень, щоб спонукати учнів висловлюватись сміливіше. Це можна підсилити під час роботи на уроці, зосередившись на комунікації та вільному спілкуванні в першу чергу, наголошуючи на тому, що учні можуть робити, а не на тому, чого вони не можуть робити. Мотивація також не є статичною, і варто нагадати учням, що вони не зв'язані своїми теперішніми «я» і що зміни завжди можливі [7, с. 30].

Дослідження мотиваційних стратегій успішних вчителів показують, що, на думку студентів, ключовим фактором мотивації їхнього навчання в класі є вчитель, як той, хто визначає, чи цікаве навчання чи ні. Було зазначено, що учні цінують спробу вчителів будувати з ними теплі та дружні стосунки.

Можемо стверджувати, що встановлення довіри між учителем і учнями дозволяє учням почуватися вільно і безпечно висловлювати свої ідеї та думки в класі. У формуванні мотивації студентів зазвичай присутні щонайменше три компоненти: відповідна поведінка вчителя та хороші стосунки з учнями; приємна та сприятлива атмосфера на уроці; згуртованість учнів з відповідними груповими нормами. Ще одним важливим чинником мотивування учнів є різноманітність навчальних ресурсів і заходів. Значний вплив має також роз'яснення прикладного значення вивчення іноземної мови, її користі для майбутнього учнів, в першу чергу, для навчання у закладах вищої освіти, для майбутньої кар'єри. Варто зазначити, що вчителі у даному дослідженні не робили прямої корекції помилок під час мовленнєвої практики своїх учнів. Цей спосіб виправлення помилок і погляд вчителів на помилки спонукав учнів сміливо говорити [2, с. 17].

Важливим є те, що відповідне використання рідної мови не тільки мотивує учнів, але й допомагає їм будувати позитивні та підтримуючі стосунки. Використання за необхідності рідної мови для пояснення складного іншомовного матеріалу мови є позитивним у сприйнятті учнями іноземної мови. Це дослідження показало, що занадто багато рідної або іноземної мови на уроці може бути демотивуючим [2, с. 17].

Зазначимо, що варто повертати «недоліки» сучасних суспільних реалій на користь успішного досягнення навчальних цілей. Майже весь свій вільний час діти, та й дорослі, проводять зі смартфоном в руках, ми вже не мислимо себе без цілодобового доступу до інтернету. Можна намагатися безуспішно з цим боротися, але доцільніше використати ці нові можливості, і за допомогою них

зокрема підвищити мотивацію учнів у навчанні іноземних мов [10, с. 186].

Соціальні медіа як засіб комунікації. Використання соціальних мереж та месенджерів у якості засобу комунікації між вчителем та учнями сприяє зняттю бар'єрів у спілкуванні, коли учні можуть почуватися більш впевнено та вільно. Слід, звичайно ж, дотримуватись норм коректного спілкування та поваги до вільного часу вчителя [10, с. 186].

Комп'ютерні програми та онлайн ресурси. Більшість сучасних дітей є комп'ютерно грамотними ще з раннього дитинства, їхні смартфони є невід'ємною частиною них самих. Ефективним будуть завдання, виконання яких потребує використання комп'ютерних програм, онлайн застосунків та онлайн ресурсів. Наявність у домашньому завданні на засвоєння граматичного матеріалу покликання на YouTube ролик з додатковим поясненням теми дасть можливість краще розібратися у завданні, а також мотивуватиме до самостійного більш глибокого занурення у особливості іноземної мови [10, с. 186]. Додатковою перевагою цифрових та Інтернет-матеріалів є сприяння позитивному ставленню до автономного вивчення мови, оскільки студенти можуть виконувати багато видів завдань вдома або у своєму власному темпі [7, с. 28].

Можемо стверджувати, що використання комп'ютерних ігор у навчанні іноземних мов пов'язане з пробами, помилками, невдачами та кінцевим успіхом через практику, досвід, роздуми та навчання. Основна мета більшості ігор полягає не в тому, щоб заборонити невдачу, а в тому, щоб розвивати позитивне ставлення до неї. Невдача розглядається не як кінець, а як крок на шляху до майстерності. Що найбільше відрізняє застосування комп'ютерних ігор у процесі навчання іноземних мов від більш традиційних підходів, це явне використання конкуренції як мотиваційного інструменту. Елемент змагання є джерелом мотивації. Спонування та посередництво в позитивній навчальній поведінці розглядається як ключова перевага застосування комп'ютерних ігор у навчанні іноземних мов [3, с. 5].

Командна робота. Поширення соціальних мереж значно спрощую роботу учнів у командах. У них немає необхідності щоразу фізично збиратися разом для створення спільного проєкту. Вони можуть контактувати через зручні для них месенджери, використовуючи особистий чат або можливості спільної відеоконференції. Уроки іноземної мови можуть включати групові презентації чи проєкти різноманітної тематики [10, с. 186]. Серед іншого, дослідження показують, що учні із задоволенням працюють у групах. Це їм допомагає захистити свою самооцінку та підвищити впевненість [2, с. 15].

Проєкти. Однією з особливостей сучасних учнів є намагання гуглити відповіді на всі питання, які їх цікавлять. Проєктна робота може бути використана з метою мотивування учнів до самостійного пошуку матеріалів для покращення власної іншомовної мовленнєвої діяльності. Вона також сприятиме розвитку креативності та критичного мислення. Учні стають більш впевненими у своїй роботі, а також почувуються відповідальними за завершення та презентацію свого проєкту [10, с. 186].

Нами було доведено, що впевненість учнів у собі має вирішальне значення для досягнення їхнього успіху. Учні, які відчувають, що у них мало шансів на успіх, природно, буде важко мотивувати. Впевненість у собі можна підвищити, переконавшись, що заняття та діяльність мають чіткі, досяжні цілі, використовуючи підцілі для більш довгих або складніших завдань і гарантуючи, що завдання відповідають здібностям учнів [9, с. 219].

Висновки. Завдяки сучасним способам комунікації та передачі інформації стираються часові та просторові обмеження у здобутті необхідних знань. Тотальна діджиталізація сучасної молоді, з одного боку, є одним з факторів послаблення мотивації до навчання та зниження інтересу до традиційних форм вивчення іноземної мови, а з іншого, є рушієм до вмотивованості та прагнення отримати інформаційні ресурси, які стали доступнішими завдяки інноваційним комунікаційним технологіям.

Особиста мотивація є ключовим аспектом успішної навчальної діяльності, а у процесі вивчення іноземної мови вона є першочерговою складовою досягнення мети успішної іншомовної комунікації. На рівень мотивації учнів в процесі вивчення іноземних мов впливає велика кількість як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. Активний розвиток інформаційних комунікаційних технологій може стати одним з важливих позитивних факторів формування та підвищення позитивної мотивації учнів під час вивчення іноземних мов.

У результаті застосування комплексу методів наукового дослідження (загальнонаукових, конкретно-наукових) було висвітлено особливості сучасного погляду на складові компоненти мотивації та можливості її підвищення у процесі навчання іноземних мов. Доведено взаємозв'язок між особистісними якостями та манерою поведінки педагога і рівнем вмотивованості його учнів. Встановлено ефективність застосування інноваційних навчальних інформаційних технологій в якості засобу підвищення мотивації учнів у процесі навчання іноземних мов.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми вдосконалення процесу навчання іноземних мов через застосування новітніх способів підвищення мотивації учнів до навчання та

засвідчує необхідність подальшого розроблення за такими перспективними напрямками, як дослідження ролі вчителя на формування стійкої мотивації учнів до вивчення іноземних мов та застосування інноваційних комп'ютерних технологій у якості засобу посилення вмотивованості учнів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Панфілов О. Ю., Савченко О. О. Філософські аспекти мотивації навчальної діяльності. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2015. № 2. С. 13–21.
2. Astuti, Sri. (2016). EXPLORING MOTIVATIONAL STRATEGIES OF SUCCESSFUL TEACHERS. *TEFLIN Journal – A publication on the teaching and learning of English*. 27. 1. 10.15639/teflinjournal.v27i1/1-22.
3. Buckley, Patrick & Doyle, Elaine. (2014). Gamification and Student Motivation. *Interactive Learning Environments*. 10.1080/10494820.2014.964263.
4. Csizér, K., & Kálmán, C. (2019a). A study of retrospective and concurrent foreign language learning experiences: A comparative interview study in Hungary. *Studies in Second Language Learning and Teaching*, 6(1), 225–246.
5. Csizér, K., & Kálmán, C. (Eds.). (2019b). Language learning experience: The neglected element in L2 motivation research. *Studies in Second Language Learning and Teaching [Special Issue]*, 6(1), pp. 246.
6. Dornyei, Z., & Otto, I. (1998). Motivation in action: A process model of L2 motivation. URL: <http://eprints.nottingham.ac.uk/> pp. 43–69.
7. French, Matthew. (2022). Motivation in Language Learning and the Role of Teachers in Motivating Students and Promoting Learner Self-motivation. 57. 21. 10.51095/kiyo.57.03.
8. Kalman, Csaba. (2023). Supermotivators in Language Education: an Interview Study on Teachers' Motivating Agency. 12. 23–49.
9. Littlejohn, A. (2008) The tip of the iceberg: factors affecting learner motivation. *RELC Journal*, 39 (22), pp. 214–225.
10. Misiura Ya. Yu. Teaching english to generation Z = Особливості викладання англійської мови для покоління Z. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки : реалії та перспективи : зб. наук. праць*. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. Вип. 61. С. 184–187.
11. Nilson, L. (2010). *Teaching at Its Best: a Research-based Resource for College Instructors*. San Francisco, CA: Jossey-Bass. 376p. URL: <https://goo.gl/J4rj19>
12. Suryani A. Redefining the potential role of charismatic language teachers in creating supportive academic atmosphere through students' motivational arousal. *Jurnal Sosial Humaniora*. 2016. № 9(1). pp. 59–78.
13. Williams K. & Williams C. (2011). Five Key Ingredients for Improving Motivation. *Research in Higher Education Journal*, 11. 23p. URL: <https://goo.gl/9ASw7y>.